

The logo for Cubiss, featuring the word "Cubiss" in a bold, red, sans-serif font. The text is contained within a white circle that is partially overlapping a red background. The background of the entire page is a vibrant red color, decorated with a pattern of small, white, semi-transparent circles of varying sizes, creating a textured, dotted effect.

Cubiss

De Openbare Bibliotheek in het Sociaal Domein

Een Leven Lang Leren
Basisvaardigheden voor Kwetsbare Volwassenen

Visiedocument

COLOFON

Dit visiedocument is ontwikkeld door:

Statenlaan 4
5042 RX Tilburg

013 - 46 56 700
www.cubiss.nl

Mercator 1
6135 KW Sittard

AUTEUR

Thomas Bersee

MET MEDEWERKING VAN

Ivette Sprooten, Petra van Oosterhout, Marleen Cremers, Jan Plooij en Albert Bull

REDACTIE

Jacqueline van Kesteren

De inhoud van dit visiedocument is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Aan de informatie in dit document kunnen geen rechten worden ontleend. Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de uitgever vermenigvuldigd worden.

© Cubiss, 2014

provincie limburg

Provincie Noord-Brabant

I. INTRODUCTIE

In 2015 krijgen gemeenten meer vrijheid en tegelijk ook meer verantwoordelijkheid bij de besteding van het budget ten behoeve van kwetsbare doelgroepen. Het betreft het budget voor:

- de volwasseneneducatie
- de arbeidsmarktparticipatie
- de maatschappelijke ondersteuning (Wmo)
- de zorg voor ouderen en gehandicapten (AWBZ)
- de jeugdzorg

Het gaat om een ingrijpende stelselwijziging die zich voltrekt onder het motto ‘van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving’. De leidende gedachte daarbij is de eigen kracht, de zelfredzaamheid en de eigen verantwoordelijkheid van de burgers. De overheid trekt zich zoveel mogelijk terug en doet niet wat ook door de burgers zelf kan worden gedaan.

In deze notitie worden de veranderingen toegelicht. Vervolgens worden de kansen en mogelijkheden voor de bibliotheek belicht om de dienstverlening aan kwetsbare doelgroepen te verbeteren en uit te breiden. Het uitgangspunt is dat de bibliotheek bij uitstek in staat is om een waardevolle bijdrage te leveren aan de bevordering van de participatiesamenleving.

2. DE VOLWASSENENEDUCATIE

Nederland telt 1,3 miljoen laaggeletterde volwassenen (16 – 65 jaar). Het gaat om 12% van de beroepsbevolking. Als ook de leeftijdsgroep 65+ wordt meegerekend, dan is het percentage nog veel hoger. Laaggeletterdheid is derhalve een groot probleem waarvoor een relatief klein budget beschikbaar is. Onvoldoende beheersing van de basisvaardigheden taal en rekenen en een tekort aan digitale vaardigheden, zijn een belemmering voor zelfredzaamheid en duurzame participatie. Gemeenten herkennen dit gegeven uit de praktijk. Zij zien dit terug binnen de beleidsgebieden in het sociale domein, waarvoor zij vanaf 2015 verantwoordelijk zijn.

Het beperkte educatiebudget van 53 miljoen dat na alle bezuinigingen van de laatste jaren resteert, vraagt om een variabele en flexibele inzet. Dit om toch zoveel mogelijk een educatieve voorziening voor de doelgroep in stand te houden en zoveel mogelijk mensen te kunnen scholen in taal, rekenen en digitale vaardigheden. Het versterken van non-formele educatienetwerken, met daarbij de inzet van vrijwilligers, is noodzakelijk om de uitdagingen het hoofd te kunnen bieden. De gedwongen winkelpercentage bij het ROC voor de basiseducatie aan volwassenen, wordt de komende drie jaren stapsgewijs afgebouwd. Dit betekent dat er ook middelen beschikbaar komen voor het educatieve aanbod van non-formele onderwijsaanbieders zoals de bibliotheek en vrijwilligersorganisaties.

2.1 - DE DIVERSITEIT VAN DE DOELGROEP

De doelgroep van de volwasseneneducatie is zeer divers. Het gaat om laagopgeleide autochtonen tot hoogopgeleide allochtonen, werkenden en niet-werkenden, mannen en vrouwen, jongeren en ouderen. Hoewel het een mooi streven is om iedereen toe te laten werken naar een schooldiploma voor taal en rekenen, is dit niet voor iedereen weggelegd. Niet iedereen die zijn basisvaardigheden wil verbeteren, wil of kan een schooldiploma halen via de formele educatietrajecten. Soms is de drempel te hoog om 'naar school' te gaan en is een schooldiploma gezien de leeftijd van de deelnemer geen 'noodzaak' meer. Verder hebben deelnemers soms meer begeleiding nodig dan een formele educatieopleiding bij het ROC kan bieden. Door voor deze mensen een non-formeel aanbod te creëren kunnen ook zij worden bereikt.

2.2 - RUIMTE VOOR NON-FORMELE EDUCATIE

Naast de mogelijkheden voor formele educatieopleidingen bij het ROC, wordt in toenemende mate ruimte gecreëerd voor non-formele educatietrajecten. Het non-formele aanbod bestaat uit activiteiten met het doel: het aanleren van basisvaardigheden taal en rekenen waardoor de zelfredzaamheid van de deelnemers wordt vergroot. Deze kenmerkt zich door een - kleinschalige - vraaggerichte aanpak, uitgaande van wensen, mogelijkheden en motivatie van de deelnemers.

Het non-formele aanbod kan zowel worden aangeboden door professionele aanbieders als door vrijwilligersorganisaties. Binnen het non-formele aanbod kan gebruik worden gemaakt van taalmethoden en leermiddelen die ook gangbaar zijn in formele educatietrajecten. Deze worden evenwel vraaggericht ingezet en niet van A tot Z als uitgangspunt genomen. Binnen het non-formele aanbod wordt immers niet per se toegewerkt naar certificering, maar naar het verwerven van de voor de deelnemer relevante basiscompetenties taal, rekenen en digitale vaardigheden. Het non-formele aanbod heeft wel een relatie met - delen - van de eindtermen en standaarden die gelden voor de formele educatieopleidingen. Andersom komt het ook voor dat vrijwilligers de deelnemers aan het formele educatietraject extra begeleiding bieden. Non-formeel en formeel aanbod liggen in elkaars verlengde, vullen elkaar aan, maar hebben een andere invalshoek.

2.3 - DE VERBINDING TUSSEN NON-FORMELE EN FORMELE EDUCATIE

Zoals in de voorgaande paragraaf reeds gesteld, is een goede verbinding tussen non-formele en formele educatie van grote waarde. In non-formele trajecten ondersteunen vrijwilligers de deelnemers bij het leren lezen en schrijven, en kunnen ze worden voorbereid op een educatiecursus. De deelnemers kunnen via een non-formeel traject geactiveerd en toegeleid worden naar een formeel traject van het ROC. Andersom kunnen cursisten die bij het ROC uitstromen, in een non-formeel traject verder oefenen. Op die manier kunnen zij hun vaardigheden op peil houden en verder uitbreiden. Voorts kunnen ROC-docenten een belangrijke rol spelen bij het trainen en begeleiden van vrijwilligers.

2.4 - DE INZET VAN VRIJWILLIGERS

Binnen de lokale infrastructuur, zoals buurthuizen, zelforganisaties, moskeeën, bibliotheken, vrijwilligersorganisaties en kerken, zijn vele vrijwilligers actief die zich willen inzetten om laaggeletterdheid te bestrijden. Met de inzet van deze mensen kunnen, ondanks het beperkte budget, toch zoveel mogelijk laaggeletterden worden bereikt.

2.5 - DE INZET VAN DIGITALE LEERMIDDELEN

In het afgelopen decennium zijn vele digitale leermiddelen beschikbaar gekomen voor basisvaardigheden. Met name biedt het online oefenportal Oefenen.nl van het Expertisecentrum ETV.NL een krachtige digitale leeromgeving. Dit portal biedt een waaier aan laagdrempelige oefenprogramma's voor onder meer taal, rekenen en digitale vaardigheden. De programma's kunnen in diverse settings gebruikt worden zoals thuis, in een openleercentrum van een onderwijsinstelling of in een bibliotheek. De programma's kunnen individueel en zelfstandig doorgewerkt worden, maar daarnaast zijn er ook oefensessies mogelijk waarbij vrijwilligers ondersteuning bieden. Diverse gebruikersonderzoeken hebben aangetoond dat de oefenprogramma's een hoge leeropbrengst hebben.

Overigens komen er naast de digitale leermiddelen ook steeds meer papieren materialen en leermiddelen beschikbaar die speciaal bestemd zijn voor gebruik door vrijwilligers. Het gaat dan onder meer om de materialen van de netwerkorganisatie Het Begint met Taal, de Stichting Lezen en Schrijven en de uitgeverijen Stip en Eenvoudige Communiceren.

2.6 - DE AANBIEDERS VAN NON-FORMELE EDUCATIE

Organisaties die non-formele educatie verzorgen zijn onder meer: bibliotheken, welzijnsinstellingen, buurthuizen, vrijwilligersorganisaties, zelforganisaties van allochtonen, vrouwen- en ouderenorganisaties, volksuniversiteiten en bedrijven.

Voorbeelden zijn onder meer 'educatie op de werkvloer', taalcoach-projecten, leesclubs, taal-oefengroepen, cursussen digitale vaardigheden, workshops e.d. Deze educatieve activiteiten zijn gericht op:

- activering en toeleiding
- preventie
- zelfredzaamheid en basisvaardigheden
- actief burgerschap en persoonlijke ontwikkeling
- opvoedingsondersteuning
- participatie
- leefbaarheid en sociale cohesie

Non-formele educatie is doorgaans laagdrempelig en is veelal een element van een breder spectrum aan activiteiten waartoe ontspanning, hobby, ontmoeting, opvang, dagbesteding, cultuurparticipatie en ontwikkeling behoren.

2.7 - REGIONALE EDUCATIENETWERKEN

Om versnippering tegen te gaan en het budget voor educatie aantoonbaar te houden, is regionale samenwerking nodig op het niveau van de arbeidsmarktregio's. Uitvoering van educatie op arbeidsmarktniveau sluit aan bij de huidige educatiepraktijk waarbij gemeenten in toenemende mate met elkaar samenwerken.

Het regionale educatiebudget kan worden toegewezen aan de centrumgemeente die een regierol vervult bij het regionaal educatiebeleid. Deze werkwijze biedt de samenwerkende gemeenten in de arbeidsmarktregio de benodigde ruimte om in onderling overleg afspraken te maken over regionale, sub-regionale dan wel lokale uitvoering van het educatiebeleid. Regionale samenwerking vereenvoudigt de contacten met regionale aanbieders. Door lokale en regionale taalnetwerken te creëren, komen initiatieven van non-formele educatie tot hun recht.

2.8 - GEMEENTELIJK EDUCATIEBELEID EN VERDELING BUDGET

De gemeenten in de regio verzorgen een aanbod van opleidingen, maar zijn niet verplicht om het gehele spectrum aan eindtermen aan te bieden. Elke individuele gemeente in de regio weegt af welk aanbod voor het beschikbare budget kan worden geboden. De gedwongen winkelen bij het ROC voor de basiseducatie, wordt de komende jaren afgebouwd, zodat er ook middelen beschikbaar komen voor educatieve activiteiten van non-formele onderwijsaanbieders zoals de bibliotheek. In de huidige kostprijs en bekostiging voor educatietrajecten aan ROC's, zijn kosten opgenomen voor locatie, personeel, materiaal en onderhoud kennis van docenten, etc. Deze bekostigingsregels kunnen ook gedeeltelijk of geheel van toepassing zijn voor non-formele aanbieders

3. HET SOCIAAL DOMEIN

Nederland telt naar schatting 4 tot 6 miljoen kwetsbare mensen. Het gaat om mensen die moeite hebben om zich te redden op het gebied van werk & inkomen, onderwijs, zorg, welzijn, gezondheid en opvoeding. Kwetsbaarheid is een rekbaar begrip. De volgende doelgroepen kunnen evenwel onderscheiden worden:

- laaggeletterden, anderstaligen en inburgeraars
- mensen in een achterstandssituatie (lage opleiding, laag inkomen of uitkering, werkzoekend e.d.)
- mensen met een beperking
- ouderen

Vanaf 2015 is de gemeente verantwoordelijk voor bijna alle ondersteuning aan de kwetsbare doelgroepen. Er zijn 3 grote veranderingen (transities) in het Sociaal Domein:

- de invoering van de participatiewet
- de nieuwe zorgwet: de overheveling van zaken uit de AWBZ naar de WMO
- de overgang van Jeugdzorg van de provincie naar de gemeente.

Het gaat om een stelselwijziging die ook wel wordt aangeduid als de '3 D's' (drie decentralisaties). De landelijke en provinciale overheid draagt een aantal taken over aan de gemeente. De gedachte daarbij is dat de gemeente het dichtst bij de inwoners staat en de behoefte aan ondersteuning beter kan vertalen. De gemeente is hierdoor beter in staat maatwerk te verrichten en de drie transities effectiever aan elkaar te verbinden.

Met deze grote veranderingen is een bedrag van circa €8 miljard gemoeid, dit is ongeveer 50% van de huidige omvang van het gemeentefonds. De 3 transities gaan gepaard met grote kortingen waardoor de gemeente meer moet doen met minder middelen. De taken moeten daarom anders worden georganiseerd en door het samenwerken van organisaties zouden kosten kunnen worden bespaard.

3.1 - UITGANGSPUNTEN

De uitgangspunten van de decentralisaties in het sociaal domein zijn:

- Participatiesamenleving (civil society/vermaatschappelijking) en actief burgerschap. Iedereen doet mee en draagt bij. De overheid doet niet wat burgers zelf kunnen. De burger met zijn eigen kracht en regie staat centraal. Er wordt uitgegaan van wat mensen en hun directe omgeving kunnen, en niet van wat zij niet (meer) kunnen. Het beleid is gericht op het bevorderen van zelfredzaamheid en participatie.
- Burgers worden geprikkeld te participeren en gebruik te maken van de sociale netwerken. Het vrijwilligerswerk wordt gestimuleerd en alleen daar waar nodig, is er professionele ondersteuning.
- De ondersteuning is maatwerk en gebeurt zoveel mogelijk dicht bij huis. Stelregel is lokaal wat kan, regionaal wat beter is en niet anders kan. Verder is het motto: één gezin (huishouden), één plan, één regisseur.
- Preventie is de primaire doelstelling. Voorkomen is beter dan genezen.
- De gemeente voert een sober, doelmatig en houdbaar beleid. Er is een ontschotting van middelen zodat gemeenten een vrijere hand hebben in de besteding van middelen. Bij de besteding van middelen en uitvoering zal er zoveel mogelijk samenwerking plaatsvinden op regionaal niveau.

3.2 - DE PARTICIPATIEWET

De participatiewet betreft het beleidsveld Werk & Inkomen. De doelgroep van de is de beroepsbevolking (16 – 65 jaar). Het budget is gericht op duurzame arbeidsmarktparticipatie. Het kan onder meer worden aangewend voor:

- voorlichting, informatie en advies
- Leven Lang Leren/Scholing (bijv. educatie op de werkvloer, kenniseconomie)
- re-integratie (loopbaanvaardigheden)
- werkervaringsplaatsen
- vitaliteit (gezondheidsvaardigheden)
- coaching en arbeidsbemiddeling
- stimulering ondernemerschap (ondernemersvaardigheden)
- schuldhulpverlening en Armoedebestrijding (financiële vaardigheden/budgetvaardigheden, thuisadministratie)
- stimulering werkgelegenheid voor mensen met een arbeidsbeperking (loonsubsidies, aangepast werk)

3.3 - DE WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING (WMO) EN DE ZORGWET(AWBZ)

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de zorgwet (AWBZ) betreft het beleidsterrein Zorg & Welzijn. Doelgroep zijn alle kwetsbare volwassenen. Het gaat hierbij om de beroepsbevolking, maar vooral ook om de niet-beroepsbevolking. Doelgroepen zijn onder meer:

- ouderen
- mensen met een beperking
- mensen die zorg nodig hebben

Het budget is gericht op maatschappelijke participatie, welzijn, leefbaarheid en het behoud van zelfstandigheid. Het budget kan onder meer worden aangewend voor:

- voorlichting, informatie en advies
- scholing/Leven Lang Leren (digitale vaardigheden, mediawijsheid)
- vrijwilligerswerk
- mantelzorg
- preventie
- vitaliteit (gezondheidsvaardigheden)
- mobiliteit en omgevingsaanpassingen
- activering en ontmoeting
- eenzaamheidsbestrijding, dagbesteding en zingeving
- leefbaarheid

3.4 - DE JEUGDZORG

De doelgroep van de Wet jeugdzorg zijn kinderen, jongeren en hun ouders. Het gaat daarbij vooral om gezinnen in een 'probleemsituatie'. Het budget kan onder meer worden aangewend voor:

- voorlichting, informatie en advies
- preventie
- signaleren van problemen bij opgroeien en opvoeden
- doorverwijzen
- opvoedingsondersteuning en pedagogische hulp

3.5 - NON-FORMELE EDUCATIE IN HET SOCIAAL DOMEIN

Vanwege de ontschotting kan het budget voor het sociaal domein ingezet worden voor een breed spectrum aan activiteiten. Hieronder valt ook de non-formele educatie. De non-formele educatie is immers een vorm van educatie die bij uitstek een rol speelt bij het bevorderen van de participatiesamenleving. We leven in een 'lerende samenleving', en het daarbij behorende motto luidt 'een leven lang leren'. Educatie wordt ingezet als instrument om brede sociale doelen in het sociale domein te realiseren.

Met non-formeel leren wordt leren bedoeld dat zich afspeelt in een andere setting dan de school c.q. buiten de formele schoolse kaders. We leren overal en altijd. Non-formele leerprocessen kunnen evenals formele leerprocessen leiden tot toetreding tot de arbeidsmarkt, maar vormen daarnaast vaak een noodzakelijk onderdeel van een breder traject, zoals inburgering, emancipatie, plattelandsvernieuwing, sociale activering, buurtpreventie, leefbaarheid, zelfredzaamheid en participatie. Het gaat om leerprocessen die zijn ingebed in 'betekenisvolle contexten' en die tevens zijn gekoppeld aan een actuele maatschappelijke problematiek. 'Het geleerde' kan direct in de dagelijkse praktijk worden toegepast. Er is een concreet handelingsperspectief: 'vandaag geleerd, morgen toegepast'.

3.6 - SCHIJF VAN VIJF

Het gaat om een breed spectrum van vaardigheden. Een veel gebruikt model is de zogeheten 'Schijf van Vijf':

- taal en rekenen
- sociale en juridische vaardigheden
- digitale vaardigheden/Informatievaardigheden
- financiële vaardigheden
- gezondheidsvaardigheden

Aanvullend zijn nog te noemen:

- opvoedingsvaardigheden
- burgerschapsvaardigheden
- loopbaanvaardigheden
- ondernemersvaardigheden
- vaardigheden voor begeleiders en intermediairs (vrijwilligers, mantelzorgers, werkcoaches e.d.)

3.7 - GEMEENTELIJK BELEID RONDOM NON-FORMELE EDUCATIE

Naast het educatiebudget kan ook een deel van het budget voor het sociale domein ingezet worden voor non-formele educatie. Het allerbelangrijkste is dat gemeenten een educatief beleid gaan ontwikkelen dat breder is dan louter basiseducatie bij het ROC. Daarvoor is een integrale visie en aanpak vereist die afdelingen en geldstromen bijeen brengt. Gemeenten staan daarbij voor de uitdaging om de lokale educatieve vraag te gaan ontdekken. Daartoe dienen de gemeenten in overleg te treden met diverse maatschappelijke organisaties en instellingen. Daar waar gemeenten bezig zijn met het ontwikkelen van een nieuw sociaal beleid, integraal en interactief, ligt er een goede mogelijkheid om daarin ook een breed educatief beleid op te nemen.

3.8 - KETENSAMENWERKING NON-FORMELE EDUCATIE

Non-formele educatie heeft een eigen zelfstandige plek in het educatieve landschap, maar daarnaast maakt non-formele educatie meer en meer deel uit van een keten van activiteiten. Bij de ketenbenadering werken instellingen voor non-formele educatie samen met andere partnerorganisaties op basis van een convenant, een samenwerkingscontract of een werkprotocol. Gezamenlijk proberen de partners antwoord te bieden op een bepaald maatschappelijk vraagstuk. Iedere partner heeft een eigen bijdrage en verantwoordelijkheid in het

geheel, op basis van de eigen specifieke expertise. Samen vormen zij als het ware een keten van verschillende schakels die elkaar nodig hebben om tot bevredigende resultaten te komen. De partners maken afspraken over de aansturing van de samenwerking, bijvoorbeeld door een ketenregisseur of projectleider aan te wijzen. Deze 'regisseur' brengt en houdt de schakels zodanig in verbinding dat de keten de kwaliteit biedt die afgesproken is en waarop gerekend kan worden.

Instellingen voor non-formele educatie werken steeds meer vanuit een ketenaanpak in projecten samen met de formele educatie (ROC's) en andere disciplines zoals opbouwwerk, zorgverlening, bibliotheekwerk, maatschappelijk werk, enz. Ook wordt samengewerkt met maatschappelijke organisaties, instellingen voor arbeidstoeliding, bedrijfsleven, enz.

De specifieke deskundigheid die de non-formele educatie in de keten inbrengt ligt onder meer op het gebied van haar bereik: door haar laagdrempeligheid en eigen methodieken is zij in staat groepen mensen te bereiken die voor de formele educatie en veel andere instellingen 'moeilijk bereikbaar' zijn. Sommige van deze mensen vinden bij de non-formele educatie het plezier in leren en worden gemotiveerd tot het oppakken van een opleiding bij een instelling voor formele educatie, zoals een ROC. De non-formele educatie brengt leerbehoeften aan het licht en geeft hieraan een positieve richting. Daarnaast is de non-formele educatie sterk in het creëren van ontmoetingsplekken met/tussen allerlei mensen en culturen. Dit versterkt het leerproces en draagt bij aan sociale cohesie.

4. DE OPENBARE BIBLIOTHEEK

Non-formele educatie behoort tot de kerntaken van de bibliotheek. Het gaat daarbij onder meer om:

- het ter beschikking stellen van kennis en informatie
- het bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie
- het bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur
- publieke ruimte voor ontmoeting en debat
- publieke ruimte voor kunst en cultuur

De kern van het bibliotheekwerk is al in 1994 geformuleerd in het UNESCO manifest over de openbare bibliotheek waarin staat dat vrijheid, welvaart en de ontplooiing van samenleving en individu, fundamentele menselijke waarden zijn. Deze kunnen alleen worden gerealiseerd door goed geïnformeerde burgers, die in staat zijn hun democratische rechten uit te oefenen en een actieve rol te spelen in de samenleving.

De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) formuleert als kerntaak dat de openbare bibliotheken de rol hebben om alle burgers vrije toegang tot informatie, kennis en cultuur te bieden, zodat zij zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in de maatschappij. De huidige maatschappelijke doelen voor bibliotheken richten zich dan ook vanzelfsprekend op:

- participatie, zelfredzaamheid, ontwikkeling, actief burgerschap en sociale netwerken
- verhoging opleidingsniveau en arbeidskansen
- versterking gemeentelijke en regionale netwerken en infrastructuur

De bibliotheek opereert van oudsher in de lokale maatschappelijke context. Het succes van de openbare bibliotheek staat of valt met de verbindingen die ze tot stand brengt met en tussen mensen en de lokale gemeenschap, de lokale overheid, het lokale bedrijfsleven en lokale maatschappelijke organisaties. De bibliotheek faciliteert de toegang tot de doelgroepen voor gemeente, zorg- en welzijnsinstellingen en instellingen die zich bezighouden met werktoeleiding of toeleiding naar allerlei andere uiteenlopende activiteiten. Zo kan de bibliotheek uitgroeien tot een lokale en regionale gids en informatiemakelaar.

De bibliotheek kan veel betekenen als het gaat om voorlichting en activiteiten die zich richten op preventie, zelfredzaamheid en participatie. Het sociale domein vormt de verbinding tussen gezonde en meer kwetsbare mensen en tussen disciplines en zorgverleners. Het zorgstelsel gaat zich dan ook veel meer op de preventie van gezondheidsproblemen richten dan tot heden het geval was. De bibliotheek is in staat om de verbindingen te leggen tussen het sociale domein, het onderwijsdomein en het culturele domein.

De openbare bibliotheken zijn niet alleen op grond van hun functie, maar ook vanwege hun bereik belangrijke potentiële partners in de ketensamenwerking. Ruim 6 miljoen gebruikers per jaar, die samen bijna 70 miljoen bezoeken brengen aan de ruim 800 bibliotheekvestigingen; 4 miljoen mensen zijn lid van een bibliotheek, de helft daarvan is jonger dan 18 jaar (ruim 66% van de jeugd heeft een bibliotheeklidmaatschap). Kenmerk van bibliotheken is dat ze laagdrempelig zijn en een neutrale omgeving bieden, iedereen komt er, jong en oud, zwart en wit, vrouw en man, hooggeleerd en laaggeletterd, hoogopgeleid en laagopgeleid, werkend of niet-werkend. Het IALS-onderzoek (Houtkoop 2004) heeft uitgewezen dat 28% van de laaggeletterden de bibliotheek bezoekt.

4.1 - DOORLOPENDE LEERLIJN

Een kernfunctie van de bibliotheek is ontwikkeling en educatie. Veel bibliotheken bieden een doorlopende leeslijn aan voor kinderen en jongeren. In combinatie met hun laagdrempeligheid vormen openbare bibliotheken hierdoor een belangrijke schakel in het proces van leesbevordering en het bestrijden van taalachterstand en laaggeletterdheid. Omdat laaggeletterdheid ook bij volwassenen voorkomt en ontwikkeling en educatie een leven lang door gaan, is het van belang dat de bibliotheken een doorlopende leerlijn aanbieden voor alle leeftijden. Een aanbod dat meer dan voorheen ook gericht is op volwassenen en anderstaligen, zodat het bestrijden van laaggeletterdheid, het inburgeren en deel uitmaken van de lokale samenleving verder gestimuleerd wordt. Door haar lokale verankering is de openbare bibliotheek bij uitstek geschikt om deze rol te vervullen. Ook voor mensen die zich in de loop van hun leven verder willen ontwikkelen kan de bibliotheek een rol van betekenis vervullen.

4.2 - KETENSAMENWERKING

De rol van de bibliotheek binnen het samenwerkingsverband kan op diverse manieren invulling krijgen. Het kan onder meer gaan om:

- Ketenregisseur('de bibliotheek als verbindende schakel' en 'de bibliotheek als taalhuis'): coördinatie en regievoering van lokale c.q. regionale samenwerkingsverbanden/netwerk penvoerder, hoofdaanvrager/ hoofdaannemer subsidies en aanbestedingen).
- Faciliterend: accommodatie, computerruimte, cursusruimte, werkplekken, collectie, leermiddelenbank, open leercentrum. Licenties online oefenprogramma's.
- Voorlichting, informatie en advies aan doelgroepen en intermediairs: inloopspreekuren, loket functie, doorverwijzen en educatieve gids.
- Werving, training en begeleiding vrijwilligers.
- Activiteiten op het gebied van bewustwording, taboe-doorbreking.
- Activiteiten op het gebied van werving, activering en toeleiding.
- Non-formele educatietrajecten (bijv. taal, digitale vaardigheden).

4.3 - BOUWSTENEN

Een adequate positionering in de ketensamenwerking, bevat onderstaande bouwstenen:

- Beleid en visie
 - » Visiedocument betreffende positionering en ketensamenwerking in het sociaal domein.
 - » Meerjarig beleidsplan inzake sociaal domein
- Onderzoek
 - » Doelgroepenonderzoek in het verzorgingsgebied (Ken uw doelgroep).
 - » Educatieve behoefte van de diverse doelgroepen.
 - » Inventarisatie bestaande educatieve aanbod.
 - » Inventarisatie stakeholders/samenwerkingspartners.
- Plan van aanpak/stappenplan
 - » Strategisch netwerk opbouwen ('van collectie naar connectie').
 - » Gemeenschappelijke visie opstellen.
 - » Gemeentelijk en regionaal samenwerkingsplan.
 - » Exploitatie: financieringsbronnen, opstellen van een begroting, rekenmodel.
 - » Expertise: scholingsplan, professionalisering/deskundigheidsbevordering.
 - » Kwaliteitsbewaking .
 - » Marketing & Communicatie: communicatieplan opstellen, communicatie uitvoeren en acquisitie.
 - » Werving, activering en toeleiding van de doelgroep.

- » Collectie: inrichting en beheer, materialenkeuze, logistiek plan.
- » Dienstverlening: opstellen van een educatief plan, educatieve programmering, opzetten van leertrajecten, begeleidingsplan voor deelnemers, inzetten en begeleiden van vrijwilligers, het opzetten en uitvoeren van pilots.
- » Monitoring en evaluatie.

4.4 - VOORBEELDEN VAN KETENSAMENWERKING

Hieronder volgt een lijstje van voorbeelden van ketensamenwerking:

- Samenwerking Bibliotheek en Sociale Werkvoorziening (diverse door het land);
- Samenwerking Bibliotheek en UWV (diverse door het land);
- Regionaal samenwerkingsverband West-Brabant (4 basisbibliotheken, SW-bedrijf, UWV en ROV);
- Gemeentelijk samenwerkingsverband Breda (Bredataal);
- Gemeentelijk samenwerkingsverband Den Bosch (Het Bossche Taalnetwerk);
- Gemeentelijk samenwerkingsverband/bondgenootschap Eindhoven;
- Convenant VVE Boxtel (met deelname vanuit bibliotheek met Boekstart Plus);
- Regionaal samenwerkingsverband Noordoost Brabant (o.a. 2 bibliotheken en SW-bedrijf);
- Bondgenootschap Parkstad;
- Taal voor het Leven/Taalhuizen (4 G, Flevoland, Zwolle en Hengelo);
- Project Digitale Werkplekken, Utrecht;
- Taal- en Werkplein i.s.m. UWV en SW-bedrijf (Breda, Weert);
- Taalzoeker/Educatieve kaart Basisvaardigheden.

5. BRONNEN

Bersee T., J. Hermkens, P. J. Huysse, R. Verstappen en I. Sprooten (februari 2013). *Limburg haalt het beste uit zichzelf: naar een Limburgs expertisenetwerk basisvaardigheden*. Beleidsrapportage. Sittard: Cubiss

Bersee, T., e.a. (november 2013). *Samenwerken aan laaggeletterdheid: de Bibliotheek als Verbindende Schakel*. Brochure. Den Haag: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken, Cubiss, ProBiblio en overige pso's.

Bersee, T., & Vaske, B. (augustus/september 2013). *Naar een Volwasseneducatie Nieuwe Stijl: slimmer en goedkoper met innovatieve arrangementen*: in Sociaal Bestek

Bohenn, E., e.a. (2014). *We Leren Altijd: 10 jaar ETV. NL*. Den Haag: Stichting Expertisecentrum ETV.NL

Doets, C., e.a. (april 2008). *Palet van de non-formele educatie in Nederland*. Den Bosch: CINOP

Gilton, Donna L. (2012). *Lifelong Learning in Public Libraries: principles, programs, and people*. Roman: Plymouth UK

Greef, de Maurice, e.a. (2013). *Feiten & cijfers geletterdheid: overzicht van de gevolgen van laaggeletterdheid en opbrengsten van investeringen voor samenleving en individu*. Den Haag: Stichting Lezen & Schrijven

Houtepen, J. (maart 2003). *Manifest over het belang van non-formele educatie*. Rotterdam: Beraadsgroep Vorming

Houtkoop, W. (2012). *Kernvaardigheden in Nederland*. Den Bosch: ECBO: Expertisecentrum Beroepsonderwijs

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) (2004). *The Role of Libraries in Lifelong Learning: Final report of the IFLA project under the Section for Public Libraries*. Den Haag: IFLA.

Jong, de Lydia (april 2014). *De bibliotheek, vanzelfsprekend ook actieve partner binnen het sociaal domein*, Position Paper. Hoofddorp: ProBiblio

Kasperkovitz, J.M. (2013). *Monitor Bestrijding Laaggeletterdheid door Bibliotheken: eindrapportage 2013*. In opdracht van het Sectorinstituut van Openbare Bibliotheken. Amersfoort: Kasperkovitz beleidsonderzoek en advies Research voor Beleid (mei 2011). *De aanpak van laaggeletterdheid door openbare bibliotheken*. Den Haag: Sectorinstituut Openbare Bibliotheken

Sectorinstituut Openbare Bibliotheken [Commissie Cohen](januari 2014). *Bibliotheek van de toekomst: knooppunt voor kennis, contact en cultuur; verkenning van de mogelijke functies van de bibliotheek in 2025*: Den Haag

Tower Hamlets Borough (2009). *Idea Store Strategy Review 2009*. Tower Hamlets www.ideastore.co.uk

Ijpelaar, Marit (september 2013). *Social Return On Investment: een kans voor de bibliotheek?!* In opdracht van Graafschap bibliotheken in samenwerking met het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) en de Rijnbrink Groep. Mariënheem

Steunpunt Taal en Rekenen VE:

- <http://www.steunpuntve.nl>

VNG-dossier beroepsonderwijs en volwasseneneducatie:

- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/sociale-zaken/beroepsonderwijs-en-volwasseneneducatie-bve/nieuws/investeer-in-non-formele-taalnetwerken>
- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/sociale-zaken/beroepsonderwijs-en-volwasseneneducatie-bve>

VNG-dossier decentralisatie in het sociaal domein:

- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/decentralisaties-sociaal-domein>
- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/decentralisaties-sociaal-domein/decentralisatie-awbz>
- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/decentralisaties-sociaal-domein/decentralisatie-jeugdzorg>
- <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/decentralisaties-sociaal-domein/participatiewet>